

The Role of Religious Obligations in Development of Iran With Emphasis on the Document of Future Perspective ۱۴۰۴

Hosein ahmadisefidan

Assistant Professor of Faculty of Theology at University of Tabriz, Iran

Abstract

The main concern of the recent research is the study of religious obligations and their role in development of Islamic Republic of Iran based on the document of future perspective ۱۴۰۴.

There are religious obligations for transition of the current situation and getting to the desired situation. These situations are very important due to the Islamic nature of Iran. It is undeniable that religious texts are applied in codification of the document of future perspective ۱۴۰۴. The twenty years old perspective of Iran is the image of future of utopian Iran that its revolutionary and Islamic identity was approved by Supreme Leader to reach utopian society through religious government. Also, it is impossible to go the development path without recognition of opportunities, facilities and obstacles. According to verses, traditions and the development strategic principles by Imam Khomeini and Supreme leader, this research acquire some criterions and norms that are obligatory in transition to desired society.

Key words: Schema, Development, Islam, The document of future perspective, Iran, development management.

الزامات دینی در پیشرفت ایران با تاکید بر سند چشم انداز ۱۴۰۴

حسین احمدی سفیدان

استادیار دانشکده الهیات و علوم اسلامی، دانشگاه تبریز، ایران

ahmadihosin@gmail.com

چکیده

دغدغه این مقاله، بررسی الزامات دینی در پیشرفت جمهوری اسلامی ایران براساس سند چشم انداز ۱۴۰۴ می باشد. برای مرحله گذار از وضع موجود و رسیدن به وضع مطلوب، الزامات ایدئولوژیک وجود دارد این الزامات باتوجه به ماهیت اسلامی کشور ایران از اهمیت بسزایی برخوردار است. استفاده از متون دینی در تدوین سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ انکارناپذیر است. چشم انداز بیست ساله ایران تصویری از ایران آرمانی آینده است که هویت اسلامی و انقلابی آن مورد تایید مقام معظم رهبری بوده است و از حکومت دینی استفاده می شود تا به جامعه آرمانی برسد. البته طی کردن مسیر توسعه بدون شناخت فرصتها و امکانات و موانع، امکان ندارد. با استناد به آیات و روایات دینی، و بیان اصول راهبردی پیشرفت از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، یک سری ملاکها و معیارهایی بدست می آید که در مرحله گذار و رسیدن به جامعه مطلوب الزام آور است.

واژه‌های کلیدی: الگو، پیشرفت، اسلام، سند چشم انداز، ایران، مدیریت توسعه

مقدمه

اکثریت قریب به اتفاق ایرانیان به اسلام اعتقاد عمیق دارند. این امر به خصوص پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ تشدید شد و حکومت اسلامی تشکیل گردید و همت رهبران سیاسی و مذهبی بر آن قرار گرفت تا قوانین و دستورات اسلامی به طور کامل در همه ابعاد زندگی در جامعه ایرانی اجرا گردد. در شرایط کنونی که مذهب نقش جدیدی، فراتر از گذشته در اداره جامعه و تعیین سرنوشت آینده آن به عهده گرفته است و علاوه بر آن ایران اسلامی مایل است بعنوان «ام القراء»، «اسلام ناب محمدی» را به جهان عرضه کند، مسلمانان را زیر پوشش خود بگیرد و پیروان دیگر ادیان را نیز بر اساس ضوابط منطق و بنیان علمی قوی اسلام به بحث و «بلاغ مبین» دعوت نماید، لازم است شرایط دستیابی به این اهداف نیز فراهم آید و موانع برداشته شوند.

امروز رسالت مذهب ما مانند گذشته دیگر در تضاد و در جستجوی عوامل تضاد برانگیز نیست، بل که به عنوان «ام القراء اسلام» و رهبری مذهبی جهان اسلام، رسالتش در جستجوی وجوه اشتراک و کاهش عوامل تضاد برانگیز است. امروز خوشبختانه مذهب ما دیگر به عنوان یک وسیله در خدمت سلاطین نیست (رفیع پور، ۱۳۹۴، ص ۱۳۶). تا به حال پژوهش هایی در خصوص اسلام و توسعه صورت گرفته است و بیشتر بعد اقتصادی توسعه را مورد توجه قرار داده اند و از سایر ابعاد غافل شده اند. در این نوشتار سعی بر این است که الزامات دینی الگوی پیشرفت ایران برای رسیدن به جامعه مطلوب ارائه شود.

براساس الزامات دینی پیشرفت جمهوری اسلامی ایران، به سه پرسش کلیدی پاسخ داده می شود:

- ۱ - چه تصویر کلان، جامع و دقیق از آینده دارید؟
- ۲ - چه تصویر کلان، جامع و دقیق از وضع موجود دارید؟
- ۳ - برنامه مرحله گذار برای رسیدن به وضع مطلوب چیست؟

۱. مفاهیم نظری مرتبط

۱.۴. الگو

در توسعه، دو الگوی مهم وجود دارد. یک الگوی تک خطی که همان مدل غربی است یعنی تنها راه توسعه را راهی می دانند که در غرب اتفاق افتاده و سایر کشورها هم باید همان را تکرار کنند.

الگوی دوم به مختصات نظام اجتماعی عنایت دارد و آن را نوعی ضابطه هنجاری و عام تلقی می کند (اخترشهر، ۱۳۸۵، ص ۲). در این الگو توسعه بار ارزشی دارد و با فرهنگ و باورها و ایدئولوژی هر جامعه عجین شده است و توسعه کشورها مبتنی بر ارزش ها و فرهنگ های جامعه خاص خود می باشد. اینها ادعا دارند که آنچه غرب به آنجا رسیده است، آخر خط نیست بلکه ایستگاه های بالاتری نیز می باشد که به آن توسعه می تواند گفت و به آن می تواند رسید، هر چند مسیر این توسعه ممکن است مختلف هم باشد و فقط یک مسیر ندارد و هر کشوری براساس شرایط محیطی و داخلی خود می تواند یکی از این مسیرها و الگوها را بپذیرد.

یک الگو باید خصوصیتی داشته باشد تا بتوان براساس آن مورد ارزیابی قرار داد. خصوصیات یک الگو عبارتند از: اولاً برحسب شاخص های تجربی تعریف شوند. ثانیاً در وضعیت های گوناگون فرهنگی قابل انطباق باشند. ثالثاً رابطه بین عناصر الگو به طور دقیق مشخص شود. رابعاً در برگیرنده متغیرهای مناسب برای پیشنهاد فرضیات باشد و خامساً از اعتبار لازم برای آزمایش های تجربی برخوردار باشد. (قوام، ۱۳۷۳، ص ۱۰)

توسعه (Development): معنای لغوی توسعه عبارت است از «گسترش»، «تکامل»، «پیشرفت» و «ظاهر کردن

ویژگی‌های پنهان». معادل عربی توسعه «تمیبه است، معنی «تمیبه» رشد دادن یا افزایش تدریجی است.

برای توسعه، تعاریف مختلفی ذکر شده است در اینجا به چند تا از آنها اشاره می‌شود.

«توسعه فرآیندی است که زمینه شکوفایی استعدادها و گوناگون انسان را فراهم می‌سازد که در این فرآیند با استفاده بهینه از منابع مختلف بستر مناسبی برای رشد تولیدات ملی هماهنگ با تأمین دیگر خواسته‌های اصیل انسانی فراهم آید و در نتیجه افراد جامعه مسیر تکاملی شایسته خود را بیمایند» (خلیلیان، ۱۳۸۱، ص ۲۵۱). توسعه، «فرآیندی است که توالی از وضعیت سنتی به روش نوین با ابزارهای پیشرفته جدید، متحول گردیده و انسان‌ها تخصص و مهارت لازم و فرهنگ مناسب با توسعه را کسب کرده باشند و روند انباشت و به کارگیری سرمایه در جامعه، همراه با مديريت کارا و با ثبات تحقق یافته باشد» (عظیمی، ۱۳۷۱، ص ۱۷۶)

توسعه به معنای ارتقای مستمر کل جامعه و نظام اجتماعی به سوی زندگی بهتر یا انسانی‌تر است. و باید حداقل سه ارزش اصلی، معاش زندگی، اعتماد به نفس و آزادی در نظر گرفته شود (تودارو، ۱۳۶۷، ص ۱۱۵). ژوزف استیگلیتز، دبیر کل بانک جهانی در یک سخنرانی در سال ۱۹۹۸ توسعه را حرکت انتقالی جوامع از مناسبات سنتی، روش‌های سنتی تفکر، روش‌های سنتی توجه و بهره‌برداری از بهداشت و آموزش و پرورش و روشهای سنتی تولید به روشهای نو تعریف می‌کند (قاضیان، ۱۳۸۷، ص ۲). «توسعه فرآیند تحول بلند مدت و همه جانبه (ساختاری و کیفی) درون یک نظام اجتماعی به نام جامعه است که نیازهای رو به گسترش جامعه را با روش عقلانی تا حدی که امکان دارد برآورده کند» (اخترشهر، ۱۳۸۵، ص ۱۳۷).

رهبر انقلاب اسلامی با نفعی دنباله روی محض از کشورهای شرقی و غربی در مقوله پیشرفت، معتقدند مسائل مربوط به جوامع انسانی همچون قوانین علوم پایه و محض نیستند که در هر کشور و جامعه ای جواب واحد و مشخصی را در پی داشته باشند. ایشان معتقدند: پیشرفت برای همه کشورها و همه جوامع عالم، یک الگوی واحد ندارد. پیشرفت یک معنای مطلق ندارد؛ شرایط گوناگون - شرایط تاریخی، شرایط جغرافیایی، شرایط جغرافیای سیاسی، شرایط طبیعی، شرایط انسانی و شرایط زمینی و مکاری- در ایجاد مدل‌های پیشرفت، اثر می‌گذارد. ممکن است یک مدل پیشرفت برای فلان کشور یک مدل مطلوب باشد؛ عیناً همان مدل برای یک کشور دیگر نامطلوب باشد. بنابراین یک مدل واحدی برای پیشرفت وجود ندارد که ما آن را بکار ببریم، سراغ آن برویم و همه‌ی اجزاء آن‌ها را در خودمان ایجاد کنیم و در کشورمان پیاده کنیم؛ چنین چیزی نیست (بیانات مقام معظم رهبری در دیدار استادان و دانشجویان کردستان، ۸۸/۰۲/۲۷)

تمام تعاریفی که در مورد توسعه گفته شده است در چند اصل با هم مشترک هستند. اولاً افزایش تولیدات اقتصادی همراه با افزایش پس‌انداز و انباشت سرمایه. ثانیاً کشف و توسعه منابع طبیعی جدید و پرورش مهارت‌های انسانی برای استفاده از این منابع. ثالثاً افزایش تحرک جغرافیایی و اجتماعی و روانی. رابعاً بالابردن سطح کارایی دولت در جلب مشارکت مردم برای وصول به هدف‌های ملی. با توجه به این اصولی که گفته شد می‌شود فهمید که توسعه چیزی بیش از نوسازی و رشد اقتصادی است. و توسعه را در عبارت کوچک اینچنین می‌شود تعریف کرد که گذار از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب به شکل همه جانبه.

۱-۲. توسعه اسلامی

برخلاف تصوّرات القاء شده طیّ دهه های اخیر مبری بر آثار نامطلوب دین بر روند رشد و توسعه و حتی ایجاد مانع در این مسیر، بایع گفت که «توسعه یافتگی، اصول ثابتی هستند که نخبگان و ملی عموم مردم علاقه مند به توسعه نمی توانند با این ها سلوچه ای برخورد کنند. شما اگر می خواهی پیشرفت کنی، این پیشرفت نظم دروری می خواهد؛ به همین دلیل است که توسعه یافتگی به معنای تمدن سازی ضرورتاً یک جامعه را به طرف سکولار میم نمی برد و صنعتی شدن، ضرورتاً یک جامعه را بی دین نمی کند» (سریع القلم، ۱۳۷۲، ص ۵۱). از دیدگاه افرادی نظیر ماکس وبر، در یافت های دینی عملاً از عناصر تعیین کننده رفتارهای اقتصادی اند و در نتیجه، یکی از علل دگرگوری های اقتصادی جوامع به شمار می روند (ریخوند، به نقل از متوسّلی، ۱۳۷۴، ص ۵۴). توسعه در اسلام فرآیند خودکفایی در تولید همراه با عدالت در توزیع است و این یک فرآیند عادی نیست بلکه فرآیندی انسانی است که هدف آن، توسعه و پیشرفت فرد در هر دو زمینه مادی و معنوی است (اخترشهر، ۱۳۸۵، ص ۱۷). در آیات ۳۳ و ۳۴ سوره ابراهیم، خداوند متعال به دو اصل اساسی برای توسعه اشاره می کند:

۱- بهره برداری در حد مطلوب از منابعی که خداوند به انسان و محیط مادی او اعطا کرده است. ۲- مصرف و توزیع برابر آنها و گسترش تمام روابط انسانی بر پایه حق و عدالت.

مفهوم اسلامی توسعه، خصوصیات جامعی دارد و شامل جنبه های اخلاقی، روحی، مادی می شود. که خواهان رسیدن به حداکثر رفاه اقتصادی و اجتماعی و سعادت نهایی انسان است.

توسعه از منظر قرآن و سنت به حالتی اطلاق می شود که انسان در آن به حدی از شکوفایی های جسمانی، روحانی، اخلاقی و عرفانی دست یابد. خداوند متعال در مورد رشد جسمانی در سوره نساء آیه ۶ می فرماید: «فَإِنْ أَنْسَلْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ : هنگامی که یتیم ها به سن رشد می رسند اموالشان را به آنها بدهید». در مورد رشد روحانی می فرماید: «إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ (جن، ۱ و ۲): ما (جنیان) ندای قرآن عجیبی را می شنویم که هدایت گر به سوی رشد می باشد». در مورد رشد نفسانی حضرت علی (ع) می فرماید: «أَتَوْقَعُونَ أَمَاماً غَيْرِي يَطْأَبِكُمُ الطَّرِيقُ وَ يَرشُدكُمُ السَّبِيلُ: (نهج البلاغه، ۱۸۲/۲۶ خ؟؟؟؟) آیا توقع آن دارید که امامی غیر از من شما را به راه روشن درست هدایت کند».

در قرآن سوره حجرات، آیه ۷ در مورد رشد عرفانی، خداوند متعال می فرماید: «وَلَيْكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ : خداوند ایمان را محبوب شما قرار داد، آن را در قلب شما زینت کرده و کفر و فسق و عصیان را نزد شما غیر زینت جلو داده است. به این ترتیب است که ایشان (شما) راشد خواهید بود».

توسعه اسلامی به توسعه ای اطلاق می شود که در آن تمام معیارها و دستورات اسلامی بطور کامل و دقیق رعایت بشود و برنامه مرحله گذار برای رسیدن به توسعه با استفاده از منابع و توانمندی های اسلام باشد.

۱-۴. مدیریت توسعه اسلامی

مفهوم مدیریت توسعه اسلامی یکی از مفاهیم اساسی در توسعه اسلامی می باشد. اگر در توسعه اسلامی مدیریت کارآمد و کوشا وجود نداشته باشد نمی شود به توسعه دست یافت.

مدیریت توسعه اسلامی عبارت است از برنامه‌ریزی، سازماندهی، اجرا، نظارت و ارزیابی تغییر و تحولات مستمر تمامی ابعاد جامعه برای طی نمودن فرآیندی که جامعه را از نظر فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی به سمت حاکمیت ارزش های اصیل و ثابت انسانی و تکامل آنها پیش برده، جامعه‌ای متعادل بوجود آورد که در آن رشد و توسعه مادی همراه با تکامل اخلاق و معنویت و فضیلت های انسانی است.

«مدیریت توسعه چیزی جز فرآیند رهبری جامعه نیست، لذا جایگاه آن نیز برترین جایگاه اجتماعی است که در فرهنگ مدیریت اسلامی از آن به امامت و ولایت یاد شده است.» (خاکبان، ۱۳۷۵، ص ۱۱۷)

الگوی توسعه مادی، مدیریت متناسب با خود را می‌طلبد و الگوی توسعه الهی نیز مدیریت هماهنگ با خود را. نمی‌توان در طراحی الگوی توسعه مدعی حرکت بر محور معنویت بود و در مقام مدیریت منش سلاطین را برگزید. کشور ما از تمام جهات قابلیت و لیاقت توسعه را دارد و به نظر می‌رسد مشکل اساسی آن فقدان یک نظام مدیریتی کارآمد است که بتواند همگام با رهنمودهای بنیانگذار جمهوری اسلامی و مقام معظم رهبری با سرعت و شتابی انقلابی، امکانات فراوان موجود را به بهره‌وری کامل برساند.

۱-۴-۱. ابزارها و راهکارهای عمومی اعمال مدیریت توسعه اسلامی

۱-۴-۱-۱. اعمال اصلاحات آگاهانه در نظامها و ساختارهای درونی نظام اجتماعی که شامل:

۱-۴-۱-۱-۱. اصلاحات در فرهنگ عمومی جامعه

۱-۴-۱-۲. اصلاحات در هر یک از نظام های اجتماعی سیاسی و اقتصادی

۱-۴-۱-۳. اصلاحات در قوانین حاکم بر این نظام ها

۱-۴-۱-۴. اصلاحات و تغییرات ضروری در ارتباطات درون جامعه با بیرون جامعه

۱-۴-۲. تغییرات آگاهانه در نحوه تفکر، اندیشه، گرایش ها و رفتار انسان ها.

مدیریت اسلامی را می‌توانیم در مسیر رسیدن به چشم‌انداز تجربه کنیم و به توانایی های آن پی ببریم. شاید اینجا برخی این سوال به ذهنشان بیاید که اگر واقعا اسلام اینقدر دین پیشرفته و جامعی است چرا اکثر کشورهای اسلامی عقب مانده هستند و به پیشرفت و توسعه دست نیافته‌اند؟ دلیل عقب ماندگی این جوامع اولاً، برداشت بعضا نادرست از دستورات اسلام است و ثانياً عدم یا نقص تقید به اجرای هماهنگ و کامل این دستورات می‌باشد. آنچه امروزه در کردار جوامع مسلمانان مشهود است، رفتار براساس مجموعه‌ای از ارزشها است که به نظر می‌رسد بخش قابل توجهی از آن خارج از مبانی دینی و براساس شرایط تاریخی، فرهنگی و اجتماعی آنها می‌باشد.

۱-۵. چشم‌انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران

ابتدا به تعریف چشم‌انداز می‌پردازیم. چشم‌انداز عبارت است از آرمان قابل دستیابی جامعه در یک زمان بلند مدت معین که متناسب با ارزش ها و آرمان های نظام و مردم تعیین می‌گردد.

«چشم‌انداز بیست ساله ایران تصویری از ایران آرمانی آینده است که هویت اسلامی و انقلابی آن مورد تایید مقام معظم رهبری بوده است و باید از حکومت دینی استفاده کرد تا به جامعه آرمانی برسیم.» (رضایی، ۱۳۸۵، ص ۴)

در سند چشم‌انداز آمده است: «با اتکال به قدرت لایزال الهی و در پرتو ایمان و عزم ملی و کوشش برنامه‌ریزی شده و مدبرانه جمعی و در مسیر تحقق آرمان ها و اصول قانون اساسی، در چشم‌انداز بیست ساله، ایران کشوری است توسعه

یافته با جایگاه اول اقتصادی علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل».

با توجه به این سند، تک تک کلماتی که در آن بکار برده شده است دارای بار معنای ویژه‌ای می‌باشند که برای رسیدن به آن عزم جدی لازم است. این سند نشانگر فهم مشترک نخبگان ابزاری و فکری ایران می‌باشد. و باید سعی شود که با حفظ انسجام درونی و وحدت ملی به اهداف این سند ملی دست یافت. در فصول بعدی به ویژگیها و راه های رسیدن به این سند با نگاه اسلامی پرداخته خواهد شد.

۲. مراحل برنامه‌ریزی توسعه اسلامی ایران

مراحل برنامه‌ریزی توسعه اسلامی ایران را به سه بخش اساسی تقسیم می‌کنیم:

۱ - تصویر کلان، جامع و دقیق آینده

۲ - تصویر کلان جامع و دقیق وضع موجود

۳- ارائه الگوی اسلامی برای گذار از وضع موجود به سمت وضع مطلوب

۲-۱. **تصویر کلان، جامع و دقیق آینده:** این تصویر همان سند چشم‌انداز بیست ساله است که برای ایران اسلامی ترسیم شده است. و این تصویر باید بتواند خطوط کلی و جزئی زیر مجموعه‌های یک مدینه فاضله اسلامی را به تفکیک و ارتباط متقابل با هم نشان داده و الگوهای گوناگون فرهنگی، علمی، آموزشی، تربیتی، سیاسی، اقتصادی، حقوقی، نظامی، جمعیتی و... را طراحی نماید.

در این تصویر ایران ۱۴۰۴ توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه با هویت اسلامی و انقلابی الهام بخش در جهان اسلام و با تعامل سازنده و موثر در روابط بین الملل است. برای رسیدن به این مرحله باید برنامه‌ریزی شود و همه نخبگان ابزاری و فکری به فهم مشترکی از شرایط داخلی و جهانی برسند و با ایجاد همگرایی درونی و انسجام داخلی تمام تلاش و جدیت خود را برای سربلندی ایران اسلامی بکار گیرند.

مزایایی که سند چشم‌انداز می‌تواند داشته باشد عبارتند از:

۱ - خود ما (ایران اسلامی) درک دقیق‌تر، روشن‌تری از آنچه به دنبال آن هستیم به دست می‌آوریم.

۲ - محوری ملموس و محسوس برای وحدت ملی بوجود می‌آید.

۳ - عزم ملی تقویت می‌شود.

۴ - مردم جهان نسبت به خواسته‌ها و آرمانهای جمهوری اسلامی توجیه شده در مقابل سم‌پاشی‌های دشمنان اسلام و ایران مصونیت می‌یابند.

۵ - دشمنان انقلاب و اسلام خلع سلاح شده، نمی‌توانند افکار عمومی را بفریبند.

۶ - راهنمای برنامه‌های مرحله‌ای می‌شود و ملاک برای ارزیابی درجه کارایی و میزان موفقیت اجرایی آنها.

سند چشم‌انداز یک سند ملی است و نباید با تغییر دولتها دچار چالش شود بلکه همه دولتها باید سعی کنند در مسیر چشم‌انداز و در راستای تحقق اهداف آن قدم بردارند. تا هر چه سریعتر به نقطه‌های هدف پیش‌بینی شده رسید.

۲-۲. **تصویر کلان، جامع و دقیق وضع موجود:** این نوع تصویر به ما امکان می‌دهد که توانایی‌ها و امکانات و

موقعیت خودمان را بشناسیم و براساس آن برنامه‌ریزی شود، موانع و مشکلات، بهتر شناخته می‌شود، برنامه‌ریزان و مردم

به یک وحدت نظر ایران شناسی نزدیک می‌شوند، افکاری که ریشه در خود بزرگ‌بینی یا خود کوچک بینی دارند جای خود را به واقع‌بینی می‌دهند و زمینه‌ای مناسب برای برداشتن گام سوم (برنامه‌ریزی) بوجود می‌آید.

۲-۳. الگوی اسلامی برای گذار از وضع موجود به سمت وضع مطلوب: برای اینکه ما بتوانیم به یک برنامه منسجم و واقعی برای رسیدن به وضع مطلوب دست بیابیم ابتدا باید به چند چیز توجه داشته باشیم و در بعضی رویکردهایمان تجدید نظر نماییم. «راه حل عملی برای بهره برداری از تمام ظرفیت عملی حوزه و دانشگاه در راستای برنامه ریزی کشور. دانشگاه در کشورهای پیشرفته با پژوهش تعریف می‌شود. آنهم پژوهش ی که در خدمت نیازهای جامعه و حل معضلاتی است که نیاز به صرف انرژی مغزی دارد. در حالیکه متأسفانه در جهان سوم، دانشگاه با آموزش تعریف شده و مواد آموزشی آن را نیز بیگانگان دیکته می‌کنند» (خاکبان، ۱۳۷۵، ص ۸۶)

غفلت از فقه توسعه و توسعه در فقه: اساسی ترین مشکل حوزه علمیه در حذف عدم حضور فعال آن در حذف برنامه ریزی توسعه، مربوط به ساختار علمی و فرهنگی غیر توسعه‌ای آن می‌باشد. «حوزه علمیه امروز باید نسبت به بار سنگین دفاع از حریم فقه توسعه و فقه حکومتی و ارائه قویترین مطالعات و تحقیقات در زمینه الگوی توسعه دین، احساس مسولیت کند» (همان، ص ۸۹). حوزه علمیه باید در شیوه آموزش و پژوهش خود دست به تحول اساسی بزند. همانطور که مقام معظم رهبری هم به آن تاکید دارند. دروسی که در حوزه علمیه تدریس می‌شود متناسب با نیازها و معضلات امروزه مسلمانان نیست. و حوزه علمیه که باید پشتیبان فقهی و اسلامی نظام باشد در این مورد احساس می‌شود که دچار غفلت شده است. این غفلت به حدی وسیع، عمیق، و جدی است که اگر کسی امروز بخواهد بحثی تحت عنوان توسعه را به عنوان خارج فقه در حوزه‌ها مطرح کند، امری کاملاً بدیع نامأنوس و حتی ممکن است از ناحیه برخی نوعی بدعت و خروج از شیوه سلف صالح تلقی شود. در حالیکه پرداختن به مباحث توسعه از اهم واجبات علمی حوزه است که غفلت از آن در واقع سلب مسئولیت پشتیبانی علمی از نظام جمهوری اسلامی ایران به شمار می‌رود. (همان، ص ۸۰)

رشد و توسعه پژوهش در غرب نتیجه درگیری مستقیم مغزهای کشور با انواع مسائل و مشکلات نهادهای گوناگون اجتماعی است. در حالی که مغزهای جهان نیمه صنعتی همواره فارغ از مشکلات و مسائل علمی است چرا که هم مواد آموزشی و هم صنعت هر دو وارداتی است و هرگاه مشکلی پیش آید مستشاران خارجی در آنجا حاضرند. ولی در مورد ایران قبل از انقلاب این قضیه صادق است و بعد از انقلاب با درگیری مستقیم مغزهای جامعه با سوالات و مشکلات و مسائل آن توانسته‌اند به پیشرفتهای قابل تحسینی دست یابند.

توسعه اسلامی

جامعه مطلوب → وضع موجود

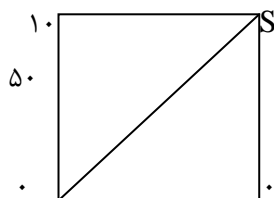
۳. ملاک های توسعه از نگاه اسلام

۳.۱. سطح زندگی، یکی از شاخص های توسعه است و اسلام هم به آن پرداخته، منظور از سطح زندگی تغذیه، لباس، مسکن، وسایل رفاهی و تزیین و آرایش را در برمی‌گیرد. روایات زیادی در این مورد هست ولی برای رعایت اختصار به تعدادی از آنها اشاره می‌کنیم. تعدد روایات در این زمینه نشانگر توجه اسلام به این مقوله می‌باشد. امام سجاد(ع) می‌فرمایند ... نعوذبک... من فقدان الکفاف» (حکیمی، ۱۳۶۷، ص ۲۳۷). «خدایا به تو پناه می‌بریم از اینکه به حد کفایت از مواهب زندگی بهره گیری نکردیم». امام صادق(ع) می‌فرمایند: «و من ترکه [اللحم] ایماً فسد عقله: هر کسی روزهایی

چند، گوشت نخورد، عقل او ضایع می‌شود». در جایی دیگر می‌فرمایند: «للمو من فی سعه المنزل راحت: منزل وسیع و مناسب، سبب آسایش و راحتی انسان است».

۲-۳. **برابری‌های اقتصادی - اجتماعی** : یکی دیگر از شاخص‌های توسعه، برابری افراد جامعه از لحاظ اقتصادی و اجتماعی است. عدالت از جمله اصولی است که اسلام خیلی به آن تأکید می‌کند. در مسیر توسعه ایران باید سعی شود که فاصله طبقاتی افراد زیاد نشود. و امکانات کشور بالسویه بین افراد جامعه تقسیم شود. الان در جامعه ما افرادی هستند که زیر پوشش هیچ‌گونه بیمه و سایر خدمات دولتی نیستند. در مقابل افرادی هستند که از چندین برابر امکانات و خدمات دولتی بهره می‌برند، با این روال نمی‌شود به توسعه رسید. امام کاظم (ع) می‌فرماید: «الله لو عدل فی الناس لأستغنوا(همان، ص ۲۶): اگر در میان مردمان عدالت اجرا شود بی نیاز خواهند شد». امام صادق (ع) می‌فرماید: «... آنچه بر سر ناداران، نیازمندان و گرسنگان و برهنگان می‌آید، همه و همه در اثر جنایت اغنیا و توانگران است». (همان، ص ۲۷)

امام علی (ع) در این مورد می‌فرماید: «فی العدل الاقتداء بسنة» الله و ثبات الدول: عدالت پیروی از قانون‌های الهی و مایه استواری دولت‌هاست». برای نشان دادن توزیع درآمدها عموماً از منحنی «لورنز Lorenz» استفاده می‌شود. این منحنی رابطه کمی واقعی بین درصد دریافت کنندگان درآمد و درصد کل درآمدی را که آنان در طول یک سال دریافت می‌دارند را نشان می‌دهد. هر چه منحنی لورنز از قطر (برابری کامل) دورتر شود درجه نابرابری بیشتری را نشان می‌دهد، به این معنا که هر چه درجه نابرابری بیشتر باشد، منحنی لورنز خمیده تر و به محور افقی پایین نزدیک تر خواهد شد. در شکل زیر خط OS نشان دهنده توزیع درآمدها به صورت مطلق یکسان است». (خلیلیان، ۱۳۸۱، ص ۲۴۳)

در سند چشم‌انداز به توزیع مناسب درآمد، تأمین اجتماعی و فرصت‌های برابر به دور از تبعیض تأکید شده است. مطمئناً بدون اینها پیمودن راه توسعه امکان پذیر نیست.

۳-۳. **امنیت**: یکی از اصول پایه‌ای در مسیر توسعه است. و بدون امنیت امکان ندارد که به توسعه دست یافت. امام صادق (ع) می‌فرماید: «امنیت از اموری است که بدون آن انسان نمی‌تواند از زندگی لذت ببرد. در جایی دیگر می‌فرماید زمانی که مردم به کارهای نوع دست زدند و هر کس هر چه دلش خواست کرد، بدون این که کسی نظارت کند، مردم همگی به فساد و تباهی دچار می‌گردند». امنیت ملی از جمله اهداف مهم سند چشم‌انداز می‌باشد که آینده ایران را، امن، مستقل و مقتدر با سامانه دفاعی مبتنی بر بازدارندگی همه جانبه و پیوستگی مردم و حکومت ترسیم کرده است و امید است با استفاده از آموزه‌های دینی بتوان به امنیت مورد انتظار در جامعه اسلامی دست یافت.

۴-۳. **بهداشت و سلامت** : بهداشت و سلامت یکی دیگر از شاخص‌هایی است که اسلام به آن تأکید دارد. پیامبر

اکرم(ص) می‌فرمایند: «هر فرد و جامعه ای که به (سطح مناسب ریشه کنی بیماریها) و سلامت دست یابد، گویا (به همه مطلوبات و اهداف خود رسیده) و دنیا را از آن خود ساخته است» (محمد رضا حکیمی، ۱۳۶۷، ص ۲۷۲). امام علی(ع) هم در مورد سلامت بدن می‌فرمایند: «فراوانی دارایی‌ها و امکانات از نعمتهاست و برتر از آن صحت بدن است». (محمدی ری شهری، ۱۳۷۲، ص ۱۰۲)

۳-۵. **اشتغال و کار:** امروزه اشتغال یکی از مشکلات و معضلات اساسی جامعه ما به حساب می‌آید. درصد بیکاری بالا نشانه جامعه عقب مانده است. ما باید سعی کنیم با حمایت از سرمایه گذاریهای داخلی و خارجی بتوانیم درصد بیکاری را کاهش بدهیم. اصلی ترین دغدغه جوانان جامعه ما مسأله اشتغال می‌باشد. نبود شغل مناسب برای جوانان باعث افزایش سن ازدواج و به تبع آن معضلات اجتماعی شده است. امام علی(ع) می‌فرمایند: «تحقیق آرمانها و اهداف به میزان کار و تلاش افراد جامعه وابسته است».

۳-۶. **مشارکت عمومی:** برای رسیدن به چشم‌انداز باید آحاد ملت ایران مشارکت نمایند. و تنها با اقدامات و کارهای دولت نمی‌شود به آن سند ملی دست یافت. مشارکت یکی از نیازهای ضروری جامعه ماست. اگر درست اطلاع رسانی بشود مردم با کمال میل در جایی که نیاز باشد مشارکت می‌کنند. همانطور که تا به حال نشان داده‌اند. دولتمردان نباید مردم را جدا از خودشان بدانند. خداوند متعال در قرآن می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ لَا يُعْتَزُّ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا أَمْرًا بِأَنْفُسِهِمْ» (رعد، ۱۱). سرنوشت جامعه برای تعالی و رشد تغییر نمی‌یابد مگر اینکه آحاد آن جامعه بر این امر اقدام ورزند و خواهان تحول گردند. حضرت علی(ع) می‌فرمایند: «لا تصلح اولاء آلآ باستقامه الرعيه (نهج البلاغه، ۳۸/۴۴۴۴۴۴)، هیچ نظامی بدون وفاداری و پایداری مردم نمی‌تواند روند سازندگی و سامانیابی را پیش گیرد».

۳-۷. **افزایش سطح علمی جامعه:** در سند چشم‌انداز، ایران ۱۴۰۴ به عنوان قدرت علمی اول منطقه باید باشد. و برای رسیدن به این هدف باید تغییر ماهیت اساسی در دانشگاه‌ها و حوزه علمیه داده شود. بخاطر اینکه دانشگاهها در کشورهای جهان سوم بر محور ترجمه و آموزش استوارند، نه بر محور تحقیق و پژوهش. به همین خاطر باید در دانشگاه از طرحهای پژوهشی و تحقیقی حمایت بشود. یک مساله دیگری که در سیستم آموزش و پرورش ما هست اینکه متأسفانه این سیستم یک سیستم قدیمی و غیر اسلامی است. ما بعد از انقلاب این سیستم را تغییر ندادیم و صرفاً با اضافه کردن کلمه اسلام به آن یا با قرار دادن چند واحد درسی فکر کردیم که سیستم ما اسلامی شده، در حالی که اینطور نیست. امام خمینی(ره) می‌فرمایند: «ما دانشگاهی می‌خواهیم که ما را از وابستگی‌ها خارج کند. ... و جوانان را جوری بار بیاورد که مغزهایشان وابسته نباشد و فکری جز اسلام و ایران در سرشان نباشد» (امام خمینی، ۱۳۲۲/۴۴۴۴۴۴۴۴)

امام صادق(ع) از پیامبر(ص) نقل می‌کنند: «من عمل علی غیر علم، کان ما یفسده اکثر مما یصلح» (حکیمی، ۱۳۶۷، ج ۱، ص ۳۰). آنکه بدون علم به عمل برخیزد، بیش از آنکه اصلاح کند سبب تباهی می‌شود. پیامبر اسلام(ص) در جای دیگر درباره اهمیت علم می‌فرمایند: «خیر الدنیا و الاخره مع العلم و شر الدینا و الاخره مع الجهل» (همان). نیکی دنیا و آخرت با علم است و شر دنیا و آخرت با جهل و نادانی.

۳-۸. **نظم و انضباط:** از شاخص های دیگر توسعه نظم و انضباط در امور مختلف زندگی و فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی می‌باشد. و اسلام به این قضیه به حدی اهمیت می‌دهد که یکی از نشانه‌های مسلمان را منظم بودن آن می‌داند. بدون نظم ما نمی‌توانیم به سند چشم‌انداز دست یابیم. پیامبر اکرم(ص) می‌فرمایند: «فأئی اوصیک اذا هممت بامرٍ

فند تر عاقبتۀ فانّ یکُ رشداً فامیضه و ان یکُ غیّا فانتته عنه، (حرعاملی، بی تا، ص ۲۲۳) هرگاه تصمیم بر کاری گرفتی، ابتدا تو برو تفکر کن و عاقبت و نتیجه آن را در نظر بگیر اگر باعث رشد و هدایت بود آن را تعقیب کن و انجام ده و اگر موجب ضلالت و گمراهی بود و به مصلحت نبود از آن دوری کن». امام کاظم (ع) هم می‌فرمایند: «اجتهد وافی ان یکون زمانکم اربع ساعات: ساعةٌ لمُنَاجَاتِ اللَّهِ وَ سَاعَةٌ لِأَمْرِ الْمَعَاشِ وَ سَاعَةٌ لِمُعَايَرَةِ الْأَخْوَانِ وَ الثَّقَاتِ الَّذِينَ يَعْرِفُونَكُمْ عُيُوبَكُمْ وَ يَخْلِصُونَ لَكُمْ فِي الْبَاطِنِ وَ سَاعَةٌ تَخْلُونَ فِيهَا لِلذَّنْبِ فِي غَيْرِ مُحْرَمٍ وَ بِهَذِهِ السَّاعَةُ تَقْدُرُونَ عَلَى ثَلَاثِ سَاعَاتٍ... (شعبه الحرّانی، ۱۳۸۰، ص ۳۰۷) تلاش کنید اوقاتتان را به چهار بخش تقسیم کنید؛ یک بخش برای مناجات با خدا، بخشی برای زندگی و معاش، یک بخش نیز برای معاشرت با برداران و انسانهایی که بدانها اعتماد دارید و عیوب شما را به شما می‌فهمانند و از دل به شما اخلاص دارند و بخشی را هم خلوت کنید برای کسب لذت‌های حلال، که به کمک این بخش، بر انجام وظایف در آن سه بخش موفق می‌شوید». امام علی (ع) در مورد اینکه کار امروز را به فردا مگذار می‌فرمایند: «... وا مض لکلّ یوم عمله، هر روز باید کار مخصوص آن را انجام داد». (حکیمی، ۱۳۶۷، ج ۱، ص ۳۳۹)

قانونمندی: در جامعه دینی مقصود از قانونمندی، حاکمیت مجموعه‌ای از بایدها و نبایدها و رهنمودهاست که به عنوان دین، محورهای مختلف زندگی سعادتمندان را نمایانده است و نقاب از چهره گفتارها، رفتارها و کردارهای غیر انسانی برگرفته و خط مشی‌های نادرست را شناسانده است.

در قرآن کریم خداوند متعال می‌فرماید: «ما اتیکم الرسول فخذوه و مانها کُم عنه فانتهوا» (حشر ۷)، رهنمودهای پیامبر (ص) را باید به عنوان زندگی برگزید و از آنچه بر حذر داشته است دوری گزید».

امام علی (ع) می‌فرماید: «آما هلك من كان قبلکم انهم منعوا الناس الحق فاشتروه، و اخذوهم بالباطل فاقندو...» (محمدی ری شهری، ؟؟؟؟، ج ۴، ص ۱۳۴). زوال هر تمدن و نظام سیاسی از آنجا آغاز می‌شود که قانون در آن معامله شود و حق به صاحب حق نرسد و در نتیجه باطل گرایي به صورت یک سنت درآمد، لذا حفظ امنیت و کیان جامعه وابسته به قانونمندی است.

پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «جبرئیل بر من نازل شد و فرمود اسلام ده رکن دارد و رکن دهم قانونمندی است که همان حفظ و حراست جامعه از هرج و مرج و بی انضباطی است» (همان، ج ۵، ص ۵۲). از همه اینها بالاتر حضرت علی (ع) فدای جان در برابر قانون را جاز می‌داند: «هرگاه در مسیر دین باوری و قانونمندی مانعی بروز کند که با بذل مال قابل دفع است، مطلوب است که انسان مال خود را پیش مرگ قانون کند و آنگاه که حکمیت قانون ایثار جان طلب کند بجاست انسان دریغ نرزد» (همان، ج ۳، ص ۳۷۸). اینها شاخصهایی بودند که حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری نیز به کرار به آنها اشاره کرده‌اند و ما باید در مسیر توسعه ایران اسلامی آنها را رعایت کنیم تا بتوانیم به جامعه مطلوب اسلامی دست یابیم.

۴. وظایف دولتمردان در مرحله گذار از منظر اسلام

۴-۱. **پی ریزی جامعه ای سالم:** اسلام می‌خواهد که جامعه ای سالم و عاری از هرگونه بیماری پی ریزی کند و برنامه جامعی را برای حفظ بدن از انواع بیماریها معین کرده است. انسان سالم می‌تواند با تلاش و عقل در توسعه سهیم باشد، ولی جامعه بیمار نمی‌تواند حتی یک گام برای توسعه درست بردارد. به همین علت اسلام رعایت سلامت عموم مردم را هدف اصلی اهداف دولت قرار داده است. امام علی (ع) می‌فرماید: «لا یغمه فی الدنيا اعظم من طول العمر و صحته الجسد: هیچ نعمتی در دنیا بزرگتر از طول عمر و سلامتی بدن نیست». (حائری، ۱۳۸۵، ص ۳۸۱)

می‌شود (همان،؟؟؟؟؟، ج ۱، ص ۱۴۸). «بر فرهنگ اسلام تکیه زیند و با غرب و غرب زدگی مبارزه نمایید و روی پای خودتان بایستید و بر روشنفکران غربزده و شرق زده بتازید و هویت خویش را دریابید و بدانید که روشنفکران اجیر شده بلایی بر سر ملت و مملکت آورده‌اند که تا متحد نشوید و دقیقا به اسلام تکیه ننمایید، بر شما آن خواهد گذشت که تاکنون گذشته است» (همان،؟؟؟؟؟، ص ۳۸۲) بعد از اینکه با گوشه ای از توصیه‌ها و سفارشات امام در مسیر توسعه آشنا شدیم جا دارد اصول راهبردی توسعه اسلامی از نظر امام خمینی مورد بررسی قرار گیرد.

۵ ۴. **عمل به اسلام و برپا نمودن حکومت عدل اسلامی**: «شناخت اصیل اسلام ما را به جامعه ای که سرشار از استعدادها و تقوای انسانی و عدالت اجتماعی است، رهنمون می‌کند» (همان،؟؟؟؟؟، ج ۲، ص ۱۵۹). اسلام در ابعاد سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی، نیازهای مردم را برای ترقی واقعی برمی‌آورد. «اگر قوانین اقتصادی اسلام اجرا شود مملکت یک اقتصاد مترقی خواهد داشت» (همان،؟؟؟؟؟، ص ۲۶۳)

۵ ۴. **نقش دولت اسلامی در فرآیند توسعه**: «حکومت اسلامی مسئول پیاده کردن نظام اسلامی به همه ابعاد آن می‌باشد و بر همین اساس پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) در عصر خود، فقیه عالم عادل در عصر غیبت موظفانند برای تحقق اسلام و اهداف آن حکومت تشکیل دهند» (امام خمینی، ۱۳۷۴، ص ۱۸)

۵ ۳. **مشارکت مردم**: حضرت امام تشریح مساعی مردم در کارها را تکلیف مردم شمرده‌اند. «دولت باید مردم را در امور شرکت داده، خود برنامه ریزی و نظارت نماید» (امام خمینی،؟؟؟؟؟، ج ۱۰، ص ۱۲۰). امام در چند جا به این مساله اشاره و تاکید کرده و این تاکیدها نشانگر اهمیت نقش و حضور مردم در اداره کشور می‌باشد. باید در مسیر توسعه فرهنگ مشارکت نهادینه شود.

۵ ۴. **خودباوری و استقلال فکری**: «اینکه ما در اقتصاد وابسته هستیم، در فرهنگ وابسته هستیم، در همه چیز وابسته هستیم مبدأ این همین است که در فکر وابسته هستیم. فکرمان نمی‌تواند بکشد این را که خودمان هم فرهنگ داریم، خودمان هم فرهنگمان غنی است، خودمان هم همه چیز داریم» (همان، ج ۱۱، ص ۱۸۶). استقلال فکری اولین قدم در مسیر توسعه ایران اسلامی می‌باشد، و تا وقتی که ما به استقلال فکری نرسیده باشیم نمی‌توانیم در اقتصاد، فرهنگ و سیاست به استقلال برسیم. هیچ ملتی نمی‌تواند استقلال پیدا بکند الا اینکه خودش، خودش را بفهمد. کمال تأسف است که کشور ما حقوق اسلامی و قضای اسلامی و فرهنگ اسلامی دارد و این فرهنگ و حقوق را نادیده گرفته به دنبال غرب است... این وابستگی فکری، عقلی و مغزی غربی، منشأ اکثر بدبختی‌های ملت‌ها و ملت ما نیز هست. (همان)

۵ ۵. **تعاون و همفکری دولت و مردم**: «بازسازی و سازندگی جز از طریق تعاون و همفکری میسر نیست و این کشور متعلق به اسلام و همه ملت ایران است و همان گونه که در جنگ در کنار هم بودند در صلح و سازندگی هم باید در کنار یکدیگر باشند» (همان،؟؟؟؟؟، ج ۲۱، ص ۳۶)

۵ ۶. **حاکمیت مستضعفین و طبقات متوسط در رأس امور و مسوولیت‌ها**: امام خمینی بر این اصل بسیار تاکید کرده‌اند و واقعا این اصل اثرات خوب و سازنده‌ای در اداره حکومتها دارد. «اساس ادامه یک پیروزی و ادامه یک انقلاب در یک امری است که به نظر می‌آید در رأس امور واقع است و او اینکه دولت، مجلس و کسانی که در ارتش هستند و سپاه و همه اینها از طبقات متوسط و مادون متوسط باشند. سرچشمه همه مصیبت‌هایی که ملتها می‌کشند این است که متصدیان امورشان از قشر مرقه و از اشراف و اعیان باشند» (همان،؟؟؟؟؟، ج ۱۶، ص ۲۶۳). در جای دیگر ایشان می‌فرمایند: «ملت توجه داشته باشند، رئیس جمهور و وکلای مجلس از طبقه‌ای باشند که محرومیت و مظلومیت

مستضعفان و محرومان جامعه را لمس نموده و در فکر رفاه آنان باشند، نه از سرمایه داران و زمین خواران و صدرنشینان مرفه و غرق در لذات و شهوات که تلخی محرومیت و رنج گرسنگان و پا برهنگان را نمی‌تواند بفهمند». (همان، ج ۲۱، ص ۱۸۷)

۶. اصول راهبردی توسعه از منظر مقام معظم رهبری

۱-۶. مهمترین شاخص‌های توسعه از منظر مقام معظم رهبری

۱. ۶. ۱. اشتغال: فراهم آوردن زمینه‌های اشتغال بیشتر با ایجاد انگیزه‌های مناسب و حمایت و تشویق

سرمایه‌گذاری و کارآفرینی و توسعه فعالیت‌های اشتغال‌زا در جهت کاهش بیکاری. (بیانات رهبری، ۱۳۸۷)

۲. ۶. ۲. تأمین اجتماعی: «آنچه در شرایط فعلی به صورت معضل اجتماعی درآمده است، نبودن تأمین اجتماعی

به صورت فراگیر می‌باشد. فراهم آوردن تأمین اجتماعی در جامعه شکافهای عمیق فقر و اختلاف طبقاتی را پر می‌کند و

بسط کامل عدالت اجتماعی را در پی خواهد داشت» (اندیشه حوزه، ۴۴۴۴۴۴، ۱۳۸۰، ص ۱۱)

۳. ۶. ۳. امنیت اقتصادی و امنیت سرمایه‌گذاری: حفظ امنیت سرمایه‌گذاری و ارج نهادن به سازندگی و کارآفرینی

و حفظ حرمت دارایی‌های ناشی از راه‌های قانونی و مشروع. (بیانات رهبری، روزنامه قدس، ۸۷/۳/۲) شرط

سرمایه‌گذاری و ایجاد ثروت، امریست است. (عظمت در دینار مردم مرجع، ۱۳۸۸/۰۲/۲۶)

۴. ۶. ۴. آموزش نیروی انسانی: آموزش و بازآموزی نیروی انسانی در سطوح گوناگون برای پاسخگویی به

نیازهای اقتصادی، فراهم ساختن مهارت‌ها و تخصص‌های لازم در همه سطوح. (همان)

مقام معظم رهبری اهداف توسعه در اسلام را در ایجاد عدالت در جامعه، اما بدون عدالت، بعشرفت مفهوم ندارد و بدون

بعشرفت هم عدالت مفهوم درستی پیدا نمی‌کند؛ باین هم بعشرفت باشد و هم عدالت. اگر بخواه عی الگو بشوید و این کشور

برای کشورهای اسلامی الگو بشود (دیدار با هیات دولت، ۱۳۸۷/۶/۲). رسیدن به خودکفایی و از بین بردن فقر در جامعه،

می‌دانند. همچنین ایشان راه‌های دستیابی به توسعه را در مواردی چون برنامه‌ریزی براساس اصول اسلام، برنامه‌ریزی برای

بالا بردن تولید، اصلاح نظام پولی و مالی و ایجاد روحیه قناعت و صرفه‌جویی می‌دانند. افرادی که خواهان مطالب بیشتر

در این زمینه هستند به کتاب اسلام و توسعه، علی اختر شهر مراجعه نمایند.

۷. فرصت‌ها، امکانات و منابع داخلی برای توسعه اسلامی ایران

۱. ۷. ۱. منابع غنی قرآن، احادیث و سنت معصومین برای کشف راهکارهای توسعه اسلامی.

۲. ۷. ۲. باورهای عمیق دینی در تماس اقشار جامعه روی مبانی اصولی مثل پذیرش اصل وجود خداوند، انبیاء، اهل بیت (ع).

۳. ۷. ۳. تجربیات ارزشمند تاریخی ملت ایران برای مبارزه با ظلم و ستم و داشتن حساسیت علیه مفسدات اجتماعی.

۴. ۷. ۴. سنت‌های مبتنی بر باورهای دینی در روابط اجتماعی.

۵. ۷. ۵. تجربیات مثبت در ذهنیت تاریخی مردم نسبت به عالمان دینی، که همواره رهبری مردم در مبارزه با ظلم و ستم و

مفسدات اجتماعی را بر عهده داشته‌اند و مردم اقدامات و فعالیت‌های آنان را تداوم تلاش ائمه اطهار (ع) و نبی اکرم (ص)

می‌دانسته‌اند.

۶. ۷. ۶. جایگاه ارزشمند ایران با اتکا به اسلام در افکار عمومی مردم جهان که به واسطه انقلاب اسلامی بوجود آمده است.

۷. ۷. ۷. موقعیت جغرافیایی بسیار حساس و ارزشمند در روی کره زمین.

- ۷-۸. ارتباط و علاقه قلبی اکثر مردم نسبت به ارکان نظام.
- ۷-۹. پتانسیل های موجود در جمعیت ۷۵ میلیونی از جهت داشتن سواد، آگاهی و بینش در امور اجتماعی و سیاسی، گذشت و فداکاری.
- ۷-۱۰. توانمندی های بالفعل در ظرفیتهای زیربنایی و اقتصادی جامعه.
- ۷-۱۱. توانمندی بالقوه در منابع معدنی و منابع طبیعی.
- ۷-۱۲. دستیابی به تکنولوژی های پیشرفته در زمینه انرژی هسته‌ای، پزشکی و صنعت.
- ۷-۱۳. نیروی انسانی جوان، خلاق و مبتکر

۸. موانع و محدودیتهای داخلی ایران در مسیر توسعه اسلامی

- ۷-۱۴. عدم اصلاحات ساختاری و محتوایی نظام های درونی به جا مانده از رژیم گذشته و گسترش آنها بعد از انقلاب: مثل نظام آموزشی کشور.
- ۷-۱۴. توسعه ناموزون ابعاد مختلف جامعه بعد از پیروزی انقلاب.
- ۷-۱۴. سوء استفاده از بیت المال: مقام معظم رهبری در این خصوص می‌فرماید: «جمع‌آوری ثروت و استفاده از پول و امکانات عمومی یکی از بلاهای اصلی و اساسی کشور است که باید با آن مقابله کرد» (بیانات رهبری، روزنامه قدس، ۱۳۷۶/۴/۸)
- ۷-۱۵. اثرپذیری شدید از تحولات اجتماعی جوامع خارجی و ایجاد شکاف فکری و نظری در سلسله مراتب مدیریت‌های جامعه مثل رفت و آمد مستقیم افراد جامعه به خارج از کشور، ارتباط رسانه‌ای از قبیل کتاب، مجله، ماهواره و غیره
- ۷-۱۶. تجمل‌گرایی: تجمل‌گرایی و گرایش به اشرافی‌گری در زندگی، ضررها و خطرهای زیادی دارد، هیچ وقت عدالت اجتماعی تأمین نخواهد شد. جلوی اشرافی‌گری بای‌گرفته بشود؛ اشرافی‌گری بلای کشور است. وقتی اشرافی‌گری در قله‌ها ی جامعه به وجود آمد، سرری خواهد شد به بدنه؛ [آن وقت] شما می‌بینید فلان خانواده‌ای که وضع معیشتی خوبی هم ندارد، وقتی می‌خواهد پسرش را داماد کند بی دخترش را عروس کند بی فرض کریم مهماری بگردد، مجبور است به سبک اشرافی حرکت بکند. وقتی اشرافی‌گری فرهنگ شد، می‌شود این. جلوی اشرافی‌گری بای‌گرفته بشود. رفتار مسئولین، گفتار مسئولین، تعالیمی که می‌دهند، بای‌ضد این جهت اشرافی‌گری باشد؛ کما اینکه اسلام این‌جوری است. (بیانات رهبری، ۱۳۹۵/۵/۱۱)
- ۷-۱۷. عدم درک جایگاه و اهمیت مدیریت فرهنگ‌ساز در توسعه اسلامی.
- ۷-۱۸. گرانی، تورم و بیکاری.
- ۷-۱۹. افزایش فاصله طبقاتی در بین افراد جامعه.
- ۷-۲۰. عدم توجه به اهمیت رفتارها و شیوه اعمال مدیریت مدیران جامعه اسلامی در تحقق اهداف و آرمانهای جامعه اسلامی.
- ۷-۲۱. نبود تحرک و انگیزه‌های کافی برای توسعه اسلامی در جامعه.
- علاوه بر فرصتها و موانع فوق یک سری فرصتها و موانع خارجی هم هستند که در مسیر توسعه ایران اسلامی نقش دارند ولی مجال این مقاله به ما اجازه نمی‌دهد که آنها را هم مورد بررسی قرار دهیم.

نتیجه گیری و پیشنهادات

امید است که در ایران اسلامی نخبگان و دولتمردان، با تدوین برنامه‌های پنج ساله توسعه در راستای اهداف چشم‌انداز و با توجه به ارزشهای اسلامی و ایرانی بتوانند قله‌های پیشرفت و توسعه را فتح نمایند و ایران بعنوان الگو در جهان اسلام مطرح شود. با توجه به ظرفیت و پتانسیلی که در دین اسلام و مردم ایران وجود دارد رسیدن زودتر از موعد به اهداف برنامه چشم‌انداز ۱۴۰۴ دور از انتظار نیست. الزامات دینی، بازآفرینی و تحول در جامعه را متناسب با ارزشهای اسلامی برای رسیدن به سعادت رهنمون می‌سازد. کاربری اصول راهبردی توسعه از منظر رهبر اول و دوم جمهوری اسلامی ایران، باعث اعتلای ایران و حفظ هویت اسلامی و انقلابی می‌شود. توجه به الزامات دینی، توسعه را از مسیر تک‌خطی‌رهایی می‌بخشد. جامعه را در مسیر توسعه مادی و معنوی قرار می‌دهد. در توسعه توجه به درون‌زایی و برون‌گرایی اجتناب‌ناپذیر است. از اینرو استفاده از فرصتها، امکانات و منابع داخلی برای توسعه اهمیت بسزایی دارد. در مسیر توسعه نباید از موانع و محدودیتهای داخلی غافل شد. از جمله موانع پیشرفت می‌توان به نبود تحرک و انگیزه‌های کافی برای پیشرفت اسلامی در جامعه اشاره کرد.

۱. قوام، عبدالعلی (۱۳۷۳). سیاست تطبیقی. تهران: سمت.
۲. اختر شهر، علی (۱۳۸۵). اسلام و توسعه. تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
۳. شیخزاده، حسین (۱۳۸۴). **نخبگان و توسعه ایران**. تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران.
۴. خلیلیان، محمد جمال (۱۳۸۱). **فرهنگ اسلامی و توسعه اقتصادی**. قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره).
۵. مایکل، تودارو (۱۳۶۷). **توسعه اقتصادی در جهان سوم**. ترجمه غلامعلی فرجادی. تهران، سازمان برنامه و بودجه، جلد ۱، چاپ چهارم.
۶. قاضیان، حسین (؟؟؟؟؟؟؟؟). **مفاهیم و هدفهای توسعه**، نامه فرهنگ، سال دوم، شماره ۱-۲. ص؟؟؟؟؟؟
۷. خاکبان، سلیمان (۱۳۷۵). **اسلام، توسعه و ایران**. قم: موسسه فرهنگی و انتشاراتی حضور.
۸. حکیمی، محمدرضا (۱۳۶۷). **الحیاه**. تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ پنجم.
۹. محمدی ری شهری، محمد (۱۳۷۲). **میزان الحکمه**. قم: مکتب الاعلام الاسلامی.
۱۰. موسوی خمینی، روح الله (۱۳۷۴). **ولایت فقیه**. تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی(ره)، چاپ سوم.
۱۱. **صحیفه نور** (؟؟؟؟؟؟؟؟). تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۱۲. حرّ عاملی، محمد بن حسن (۱۳۸۰). **وسائل الشیعه**. بیروت: داراحیاء التراث العربی.
۱۳. شعبه حرّانی، ابومحمد الحسن ابن علی (۱۳۸۰). **تحف العقول**. ترجمه محمدباقر کمره ای. تهران: چاپ اسلامی.
۱۴. سریع القلم، محمود (۱۳۷۲). **عقل و توسعه یافتگی**. تهران: سفیر.
۱۵. عظیمی آراهی، حسین (۱۳۹۳). **مدارهای توسعه یافتگی در اقتصاد ایران**. تهران: نشر ری، چاپ چهاردهم.
۱۶. متوسّلی، محمود (۱۳۷۲). **نگرشی بر دیدگاه ها و تئوری ها و سیاست ها ی توسعه اقتصاد ی**. تهران: وزارت امور خارجه.
۱۷. واعظی، حسن (۱۳۹۳). **کامیابی ها و ناکامی های توسعه در ایران (نقش دولت های پنجم تا یازدهم در توسعه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور سال ها ی ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۲)**. تهران: هرمس ، چاپ دوم.
۱۸. مؤمّری، فرشاد (۱۳۹۴). **اقتصاد سیاسی توسعه در ایران امروز**. تهران: نقش و نگار.
۱۹. رفیع پور، فرامرز (۱۳۹۴). **توسعه و تضاد: کوششی در جهت تحلّل انقلاب اسلامی و مسائل اجتماع ی ایران**. تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ دهم.

۲۰. عباس نژاد، محسن (۱۳۸۴). قرآن، مدیریت و علوم سیاسی. مشهد: بیهاد پژوهش‌های قرآنی حوزه و دانشگاه.

۲۱. خامنه‌ای، سید علی، علینات، (برگرفته از سایت www.khamenei.ir)

۲۲. مجله اندیشه حوزه، مهر و آبان ۱۳۸۰.